

e kerete mennyit köszön az értelem befolyásának. Egyszóval az értelmi s az érzéki világképek kapcsolatának, másszóval az öntudat mélységeinek kiderítésében még sok finom része vár a kidolgozásra.

Azt is nagyra becsüljük a tankönyvben, hogy a lelki élet megbetegedésének szakaszát fölvette s rövid vonásokban bemutatta. Ez az irány ismét igen termékenynyé válhatik az egészséges lelki élet titkainak megmagyarázására. Természetes, hogy a pathologiai részletek is még sok kiegészítésre szorulnak, valamint az érzékek, vagy tán alkalmasabban nevezve: az érzelmek fejezetei is.

Nem szeretnők, ha a tankönyv használatától némelyeket az riasztana vissza, hogy műszavai nem mentek át a közhasználatba. Ezek közt vannak olyanok, melyeken javítani kell, ilyen például a széltiben használt «kivetítés» műszava; ismét vannak olyan kifejezései, melyeken egy második kiadás alkalmával könnyű szerrel lehet segíteni.

Mindent egybevéve, a legmelegebben üdvözöljük a tankönyvet, melyhez azt a reményt is kötjük, hogy a philosophiai érdeklődésnek egyik felkeltője lesz hazánkban.

Az emberi akarat szabadságáról. Előadta a magyar orvosok és természetvizsgálók ez évi nagygyűlésen Schächter Miksa dr. titkár. Budapest, 1889.

Ara 40 kr.

Egy szavazattal több az emberi akarat kötöttsége elméletének javára, ebből áll Schächter főntebb idézett, tizennyolcz lapra terjedő, tudományos munkáknál szokatlan fényes kiállításban megjelent könyvecskéjének tartalma. «Az akarat szabadságának felvétele csalódás» — mond a szerző — s bizonyosságául hivatkozik arra a tudományra, «melynek mi állunk szolgálatában», tudniillik az orvosok és a természettudósok. Az a különösség történik mégis az értekezésben, hogy mikor a megoldásra tér, felejtí a szerző, hogy melyik tudománynak áll szolgálatában s a helyett, hogy a determinismus physikai vagy physiologiai okaival hozakodnék elő, egyenesen psychikai érvelésre tér át. Schächter hallgatóihoz fordulva, mondja: *vágyunk, megfontolunk és elhatározunk*; s e három mozzanat láncolata szüli a cselekvést, melynek szabadságáról vagy szabadtalanságáról van szó. A vágy nem sza-

bad — így dönti el e bonyolult tételt az író, — mert az ismerettől függ; a megfontolás hasonlóképp nem szabad, mert lefolyása «a képzetek mérlegelése» közt történik. «Végül van a tett, az akarat megjelenési alakja», mely e szerint csak olyan lehet, minők a megfontolás és vágy valának. Tetszik látni, hogy Schächternek kisebb gondja is nagyobb annál, semhogy «a mi tudományunkat» szólaltassa meg szavazata megokolásában; megfordítva: érveinek szózata mind más térről, az ismeret elméletének teréről vannak szedve, s aztán fel vannak cziczmázva Schopenhauerből, Göthéből, Shakespeareből vett idézetekkel, kiknek főérdemök tudvalevőleg szintén nem a természettudományok körébe tartozik; s minden érv és diszítés közt alig jut helye egy-egy physiologiai észrevételnek. Azokból a «sok oldalrol összehordott tényekből, melyek inductiv értékesítése alapján kénytelen kimondani a tudomány, hogy csalódás az akarat szabadságának hypothesise», Schächter nekünk alig mutat be valamit, inductive nem érvényesít semmit. Ennek tudja hát be Schächter, hogy fejtegetett nézete «nem változtat semmit a világ rendjén.» Ha elég erős nézete — s mint Szerzőnk hiszi, nincs erősebb valami az akarat szabadtalanságánál — e nézet könnyen általánossá is válik s meghozza világrendítő eredményét. Hisz maga Schächter mondja, hogy a vallás és az igazságszolgáltatás, tehát az állam s egyház *alapjait* (?) ama feltevés képezi, hogy az emberi cselekedeteket megindító akarat szabad. Álljon be pedig a közmeggyőződésben az ellenkező nézet, az alap megrendülésével, megbomlik a rajta nyugvó épület. És Schächternek hiányzik az a valamije, a mit a francia a courage d'opinion-nak mond. Tart tőle, hogy ebben a retrograd korszakban rossz néven veszik a közintézmények alapjai ellen forduló «tudományos» értekezését, emleget bitót, máglyát, s kéri a természettudományok és socialis bajtársuk, a humanismus védelmét. Én mint bíró, minden nehézség nélkül fölmentem Schächtert az alól a vád alól, hogy rágalmazott; de mint természettudós, elmarasztalom, hogy nem a tudományhoz illően érvelt.

Elég is volna ennyi a kis füzetkéről, ha egyetlenegy passusa még föl nem hívná figyelmünket. Eredeti egy passus ez, annyi sok más kölesönzött között. «Ha az akarat szabad volna,» — hangzik Schächter utolsó érvelése, — «akkor minden egyén élete a többitől független esemény jelentőségével bírna.» Nos igen, uram, ez az, a mit a determinismus meg nem dönt, tudniillik, hogy *minden ember élte a többitől független esemény jelentőségével bír.* Ön annyi feltevést csinált s rombolt

le e kis füzetben, hogy én is szabadalmat veszek magamnak a rövidség kedvéért egy újnak produkálására. Ha az ön tétele áll, akkor a billiard partit nem az ember, hanem a dákó nyeri meg, Egyik dákó életének a többiétől csakugyan nincs független esemény jelentősége. És a billiard partit mégsem a dákó nyeri meg, hanem az a kiszámíthatatlan valaki, a kit a dákó végére állítanak. Sőt én azt hiszem, hogy még a természettudományok nagy tekeasztalán sem mind-egy, kit állítottak a rajta játszó dákók végére!

A bölcselés előtana. A lélektan s logika elemei. Irta dr. Maczki Valér, cziszt. misés, főgymnasiumi rendes s joglycumi magán tanár.*

Szerző, a mint lélek tanának megnevezése mutatja, a lélektant csupán tapasztalati álláspontról fogja fel. Ebből kiindulva, a lelki tünetnyek vagyis jelenségek sokaságát tárgyalja. Lélektana tehát egyoldalú, mivel a lelket *tünetnyeiben*, de nem *önmagában véve*, a subjectumot praedicatumaiban, de nem substantiájában, vizsgálja. E tekintetben szerző az «Utasítások»-nak nem «elvei»-hez, hanem egyenesen, «betüi»-hez ragaszkodott, mivel az «Utasítások» a lélektanból csakugyan nem kívánnak többet, mint a lelki jelenségeket tapasztalati oldalról előadva.

Érdekesen fejti ki szerző a tapasztalati lélektan forrásainak tökélyeit és hiányait. A phrenológiát, physiognomiát, cheiromantiát és pantomimikát azonban a tapasztalati lélektan forrásaiból nem lehet egészen kiküszöbölni, mivel sok érdekes adatot kölcsönöznek, melyekből a lelki életre inductive helyesen lehet következtetni, pl. egy redőből az arczon állandó bánatra, szomorúságra következtethet az ember.

Szerző tapasztalati lélektanába, «mivel a lelki jelenségek befolyásai testi változásokhoz kötvék» (6. §), somatologiai (testtani) mozzana-

* E könyvről hozott ugyan már a Szemle tavalyi utolsó száma ismertetést, mindamellett nem akartunk elzárkózni e bíráló ismertetés közlésétől. Nemes Inre úr ugyanis többször kivatkozik itt közölt ismertetésben amaz elvi rokonságra, mely őt Maczkival összefüzi, állítván, hogy mindkettejük közös iskolához, Horváth Cyrilléhez tartoznak. Tanulságos meglátni, mint ítélnék egy közös, hosszú időn át a budapesti egyetemen közelismerésben részesült philosopháló irány követői, egymás művéről.